

Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Hakları Komitesi

**Zihinsel Engellilerin Oy Hakları Konusunda
Macaristan Hakkında Yapılan Başvuru'ya
İlişkin Komite Kararı**

Onuncu oturum (2-13 Eylül 2013)

Gayri Resmi Çeviridir

ESHİD

Eşit Haklar

İçin

İzleme Derneği

Birleşmiş Milletler Engelli hakları Komitesi tarafından alınan kararın Eşit Haklar İçin İzleme Derneği (ESHİD) tarafından yapılan Gayri Resmî çevirisidir. Çevirinin tüm sorumluluğu ESHİD'e aittir. Yalnızca ticari olmayan amaçlarla ve kaynak gösterilerek kullanılabilir.

Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme

Dist.: General

16 Ekim 2013

Orijinal: İngilizce

Engelli Kişilerin Hakları Komitesi

İletişim No. 4/2011

Komite tarafından onuncu oturumunda kabul edilen görüşler (2-13 Eylül 2013)

<i>Gönderen:</i>	Zsolt Bujdosó, Jánosné Ildikó Márkus, Viktória Márton, Sándor Mészáros, Gergely Polk ve János Szabó (Engelli Hakları Merkezi'den danışmanı János Fiala tarafından temsil edilmektedir)
<i>İddia edilen kurbanlar:</i>	Yazarlar
<i>Taraf Devlet:</i>	Macaristan
<i>Bildirim tarihi:</i>	14 Eylül 2011 (ilk başvuru)
<i>Belge referansları:</i>	Özel Raportör'ün 1 Kasım 2011 tarihinde Taraf Devlet'e iletilen Kural 70 kararı (belge olarak yayınlanmamıştır)
<i>Görüşlerin kabul edildiği tarih:</i>	9 Eylül 2013
<i>Konu:</i>	Taraf Devletin engelliliğe dayalı ayrımcılığı ortadan kaldırmaması ve engellilere oy kullanma hakkı da dahil olmak üzere siyasi hakları diğer vatandaşlarla eşit bir şekilde güvence altına alma yükümlülüğüne saygı göstermemesi
<i>Temel konular:</i>	Engelliliğe dayalı ayrımcılığa karşı eşit ve etkili yasal koruma; siyasi ve kamusal hayata katılım
<i>Usul sorunları:</i>	Hiçbiri
<i>Sözleşme Maddeleri:</i>	Madde 12 ve 29
<i>İhtiyari Protokol Maddeleri:</i>	Hiçbiri

Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme'ye Ek İhtiyari Protokol'ün 5. maddesi uyarınca Engelli Kişilerin Hakları Komitesi'nin Görüşleri (onuncu oturum)

ilgili

İletişim No. 4/2011 *

Gönderen: Zsolt Bujdosó, Jánosné Ildikó Márkus, Viktória Márton, Sándor Mészáros, Gergely Polk ve János Szabó (Engelli Hakları Merkezi'den danışmanı János Fiala tarafından temsil edilmektedir)

İddia edilen kurbanlar: Yazarlar

Taraf Devlet: Macaristan

Bildirim tarihi: 14 Eylül 2011 (ilk başvuru)

Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme'nin 34. maddesi uyarınca kurulan Engelli Kişilerin Hakları Komitesi,

9 Eylül 2013 tarihinde toplanmak suretiyle,

Zsolt Bujdosó, Jánosné Ildikó Márkus, Viktória Márton, Sándor Mészáros, Gergely Polk ve János Szabó tarafından Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin İhtiyari Protokolü uyarınca Engelli Hakları Komitesi'ne sunulan 4/2011 sayılı başvuruya ilişkin değerlendirmesini *tamamlamayarak*,

Başvurunun sahipleri ve Taraf Devlet tarafından kendisine sunulan tüm yazılı bilgileri *dikkate alarak*

Aşağıdakileri *kabul eder:*

İhtiyari Protokol'ün 5. maddesi kapsamındaki görüşler

1. Bildirinin yazarları 22 Temmuz 1976 doğumlu Zsolt Bujdosó, 29 Ağustos 1967 doğumlu Jánosné Ildikó Márkus, 20 Ekim 1982 doğumlu Viktória Márton, 11 Ocak 1955 doğumlu Sándor Mészáros, 18 Haziran 1985 doğumlu Gergely Polk ve János Szabó'dur,

* Komite'nin aşağıdaki üyeleri mevcut başvurunun incelenmesine katılmışlardır: Bay Mohammed Al-Tarawneh, Bay Martin Mwesigwa Babu, Bay Monthian Buntan, Bayan María Soledad Cisternas Reyes, Bayan Theresia Degener, Bay Hyung Shik Kim, Bay Lofti Ben Lallahom, Bay Stig Langvad, Bayan Edah Wangechi Maina, Bay Ronald McCallum, Bayan Diane Mulligan, Bayan Safak Pavey, Bayan Ana Peláez Narváez, Bayan Silvia Judith Quan-Chang, Bay Carlos Ríos Espinosa, Bay Damjan Tatić ve Bay Germán Xavier Torres Correa. Komite usul kurallarınının 60. kuralı uyarınca, Komite üyesi Sayın László Gábor Lovász mevcut Görüşlerin kabul edilmesine katılmamıştır.

6 Aralık 1967 doğumludur. Hepsı Macaristan vatandaşıdır. Yazarlar, Engelli Hakları Sözleşmesi'nin 29. maddesi kapsamındaki haklarının Macaristan tarafından ihlal edilmesinin mağduru olduklarını iddia etmektedirler. Sözleşme'nin İhtiyari Protokolü taraf Devlet için 3 Mayıs 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yazarlar, Engelli Hakları Merkezi'nden avukat János Fiala tarafından temsil edilmektedir.

Yazarlar tarafından sunulan gerçekler

2. Altı yazarın hepsi “zihinsel engellilikten muzdariptir” ve yargı kararları uyarınca kısmi veya genel vesayet altına alınmıştır.¹ Vesayet altına alınmalarının otomatik bir sonucu olarak, yazarların isimleri, tam veya kısmi vesayet altına alınan kişilerin oy kullanma hakkına sahip olmadıklarını öngören ve o tarihte yürürlükte olan Taraf Devlet Anayasası'nın 70. maddesinin 5. fıkrası uyarınca seçmen kütüğünden çıkarılmıştır. Hukuki ehliyetleri üzerindeki bu kısıtlama nedeniyle, yazarların 11 Nisan 2010 tarihinde yapılan Macaristan parlamento seçimlerine ve 3 Ekim 2010 tarihinde yapılan belediye seçimlerine katılmaları engellenmiştir. Bugüne kadar haklarından mahrum bırakılmışlardır ve bu nedenle seçimlere katılamamaktadırlar.

Şikayet

- 1.1 Yazarlar, vesayet altındaki kişiler olarak, Anayasa'nın 70. maddesinin 5. fıkrasının doğrudan uygulanmasının kendilerini otomatik olarak seçmen kütüğünden çıkardığını ileri sürmektedirler. Bu şekilde ehliyetsizleştirilmelerine ilişkin kararlarda oy kullanma yetenekleri dikkate alınmamıştır, zira Anayasa hükmü uyarınca, engellerinin niteliğine, bireysel yeteneklerine veya ehliyetsizleştirme tedbirinin kapsamına bakılmaksızın otomatik olarak ve ayırım gözetmeksizin haklarından mahrum bırakılmışlardır. Yazarlar, bu kişilerin siyaseti anlayabilecek ve seçimlere katılabilecek durumda olduklarını savunmaktadır. Bu otomatik yasağın gereksiz olduğunu ve Sözleşme'nin 12. maddesi ile birlikte ve tek başına okunduğunda 29. maddeyi ihlal ettiğini savunmaktadırlar.
- 1.2 İç hukuk yollarının tüketilmesiyle ilgili olarak, yazarlar kendilerine etkili bir hukuk yolu sunulmadığını iddia etmektedirler. Medeni Kanun'un 21. maddesinin 2. fıkrası uyarınca vesayetlerinin kaldırılması için başvuruda bulunabileceklerini, ancak bunun yalnızca hukuki ehliyetlerini tamamen geri kazandırması halinde oy kullanma haklarının ihlalini ortadan kaldıracığını iddia etmektedirler. Zihinsel engellerini kabul eden ve hayatlarının belirli alanlarında işlerini yürütmek için desteğe ihtiyaç duyduklarını kabul eden yazarlar için bu ne mümkün ne de arzu edilir bir durumdur. Macar hukuku, yardıma ihtiyaç duyan engelli kişiler için yalnızca bir yasal tedbir - vesayet (genel veya kısmi) - öngörmektedir. Medeni Kanun uyarınca vesayete itiraz etmek mevcut tek hukuk yolu olsa da, mahkemelerin bir kişinin oy kullanma hakkını değerlendirme ve iade etme yetkisi bulunmadığından, yazarlar için etkili bir hukuk yolu teşkil etmemiştir. Yazarlar, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin, benzer şekilde, yasal vasilikleri nedeniyle oy kullanma haklarına getirilen kısıtlamaya itiraz eden başvurucuların argümanını kabul ettiği Alajos Kiss/Macaristan davasında verdiği karara atıfta bulunmaktadırlar.²

¹ Zsolt Bujdosó, 23 Kasım 2004 tarihinde Gyula Şehir Mahkemesi'nin kararıyla genel kısıtlama ile kısmi vesayet altına alınmıştır; hukuki ehliyetinin kısıtlanması Pest Merkez Bölge Mahkemesi'nin 14 Ekim 2010 tarihli kararıyla gözden geçirilmiş ve onanmıştır. Jánosné Ildikó Márkus 17 Şubat 2003 tarihinde Battonya Şehir Mahkemesinin kararıyla genel vesayet altına alınmıştır. Viktória Márton, 11 Ekim 2008 tarihinde Budapeşte II ve III Bölge Mahkemesinin kararıyla, sosyal güvenlik yardımları için başvuru ve bu yardımların elden çıkarılması ve ayrıca istihdam geliri ile ilgili olarak kısmi vesayet altına alınmıştır. Sándor Mészáros, Buda Merkez Bölge Mahkemesi'nin 2 Haziran 2010 tarihli kararıyla genel sınırlama ile kısmi vesayet altına alınmıştır. Gergely Polk, Buda Merkez Bölge Mahkemesi'nin 14 Eylül 2004 tarihli kararı uyarınca genel sınırlama ile kısmi vesayet altına alınmıştır. János Szabó, Budapeşte II ve III Bölge Mahkemesi'nin kararıyla 7 Ekim 2003 tarihinde genel kısıtlama ile kısmi vesayet altına alınmıştır; ehliyetsizliği Peşte Merkez Bölge Mahkemesi tarafından 24 Mart 2009 tarihinde gözden geçirilmiş ve onanmıştır.

- 1.3 Yazarlar ayrıca, isimlerinin seçmen kütüğünden silinmesine ilişkin olarak 1997 tarihli Seçim Usulü Kanunu'nun 82. paragrafı uyarınca bir şikayette bulunmadıklarını belirtmektedirler. Böyle bir şikayetin yerel seçim komitesi ve itiraz üzerine ilgili şehir mahkemesi tarafından ele alınacağını iddia etmektedirler. Ancak, bu makamların hiçbiri, yazarların oy kullanma hakkını iade etme ve seçmen listesine dahil edilmelerini emretme yetkisine sahip değildir, çünkü bu dışlama Anayasa'ya dayalıdır. Yazarlar, Peşt Merkez Bölge Mahkemesi'nin 9 Mart 2006 tarihinde benzer bir konuda verdiği karara atıfta bulunarak, Macar mahkemelerinin Anayasa'ya dayanan seçmen kütüğünden çıkarılmayı iptal etme yetkisine sahip olmadığını belirtmektedirler.³ Dolayısıyla, bu prosedür oy kullanma haklarının iadesini sağlayamayacağı için, tüketmeleri gereken etkili bir hukuk yolu olmadığını iddia etmektedirler.
- 1.4 Yazarlar Komite'den, Sözleşme'nin 29. ve 12. maddelerinin ihlalinin mağduru olduklarına karar vermesini, taraf Devlet'ten iç hukukta gerekli değişiklikleri yapmasını ve hakkaniyet temelinde manevi tazminata hükmetmesini talep etmektedir.

Taraf Devlet'in esasa ilişkin gözlemleri

- 1.1 Taraf Devlet, 16 Ocak 2012 tarihinde Komite'ye mevcut başvurunun kabul edilebilirliğine itiraz etmeyeceğini bildirmiştir.
- 1.2 Taraf Devlet 31 Mayıs 2012 tarihinde başvurunun esasına ilişkin görüşlerini sunmuştur. Taraf Devlet, yazarların şikayetinin Komite'ye sunulmasından bu yana ilgili mevzuatta önemli değişiklikler yapıldığını belirtmektedir. Macaristan Temel Kanunu, 1 Ocak 2012 tarihinde yürürlüğe girmiş ve 1949 Macaristan Cumhuriyeti Anayasası'nın, vesayet altındaki tüm kişileri otomatik olarak oy kullanma hakkından mahrum bırakan, herhangi bir medeni hukuk seçimi için ehliyetlerini kısıtlayan veya hariç tutan 70. maddesinin 5. paragrafını yürürlükten kaldırmıştır. Artık geçerliliğini yitirmiş olan önceki katı hükmün aksine, Temel Kanun, hakimlerin her bir vakanın bireysel koşullarını dikkate alarak oy hakkı konusunda karar vermelerini gerektirmektedir. Dolayısıyla, engelli yetişkinler artık homojen bir grup olarak değerlendirilmemektedir. XXIII. maddenin 6. paragrafı uyarınca, zihinsel engeli nedeniyle mahkeme tarafından haklarından mahrum bırakılan bir kişi, davayla ilgili tüm bilgiler göz önünde bulundurularak verilen bir kararla, oy hakkına sahip olmayacaktır.
- 1.3 Taraf Devlet ayrıca, bu yeni hükmün, Avrupa İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi'ne (kısaca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi olarak da bilinmektedir) Ek 1 No'lu Protokol'ün 3. maddesinde yer alan serbest seçim hakkına ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin *Alajos Kiss/Macaristan* davasında verdiği karara uygun olduğunu savunmaktadır. Taraf Devlet'e göre, Avrupa Birliği'ne üye bazı devletler oy hakkı konusunda benzer kısıtlayıcı kurallar koymuşlardır. Taraf Devlet, Parlamento'nun Macaristan Temel Kanunu'nun Geçici Hükümlerini Temel Kanun'un bir parçası olarak kabul ettiğini belirtmektedir. Bu hukuk kaynağı, Temel Kanun ile birlikte 1 Ocak 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir ve Temel Kanun yürürlüğe girdiğinde vesayet altında olan kişilerin durumunu düzenlemektedir.

² Başvuru No. 38832/06, 20 Mayıs 2010 tarihli karar, para. 9. Mahkeme, dışlama tedbirinin meşru bir amaç güttüğünü tespit etmiş, ancak yine de bireyselleştirilmiş bir adli değerlendirmeden yoksun, ayırım gözetmeyen bir tedbir olduğu için Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesini ihlal ettiği karar vermiştir.

³ I.P.50.648/2006/4 sayılı karar, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin *Alajos Kiss/Macaristan* davasındaki kararında da belirtilmiştir (yukarıdaki 2. dipnot), para. 9.

Geçiş Hükümlerinin 26. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, “Temel Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte mutlak bir hükümlerle hukuki ehliyetini kısıtlayan veya ortadan kaldıran vesayet altındaki bir kişi, bu vesayet sona erinceye veya *bir mahkeme tarafından oy hakkının varlığı tespit edilinceye kadar* oy hakkına sahip değildir” (vurgu Taraf Devlet tarafından eklenmiştir). Dolayısıyla Geçiş Hükümleri, oy hakkı meselesini vesayet altına alınma meselesinden ayrı olarak ele almayı mümkün kılmaktadır.

- 1.4 Taraf Devlet ayrıca, 31 Aralık 2011 tarihinde yürürlüğe giren Temel Kanunla İlgili Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 2011 tarihli CCI Kanunu’nun, vesayet usulüne ilişkin hükümleri ve ilgili diğer bazı hükümleri içerdiğini belirtmektedir.⁴ Bu değişikliklerin bir sonucu olarak, vesayet prosedürlerinde seçme hakkından mahrumiyete ilişkin mahkeme kararları verilmektedir. Vesayet altına alınma, seçme hakkından mahrum bırakılma için bir gerekeç değildir. Ancak vesayet altındaki her kişi hakkından seçme hakkından yoksun bırakılma kararı verilmelidir. Mahkemeler, hukuki ehliyeti kısıtlayan veya ortadan kaldıran vesayet altına alma kararlarında ve vesayeti incelerken, oy hakkından mahrum bırakma kararı verirler. Seçme hakkını kullanmak için gerekli olan takdir yetkisi (a) zihinsel durumu, zihinsel engeli veya bağımlılığı nedeniyle sürekli veya tekrarlayan bir şekilde önemli ölçüde azalmış olan veya (b) zihinsel durumu veya zihinsel engeli nedeniyle tamamen kaybolmuş olan her yetişkini seçme hakkından mahrum bırakırlar. Mahkemeler, seçme hakkından mahrum bırakılma konusunda karar vermek için adli psikiyatristlerin uzman görüşlerine dayanmaktadırlar.
- 1.5 Bir mahkemenin bir yetişkini oy hakkından mahrum bırakması halinde, vesayet altındaki kişi Temel Kanun’un XXIII. maddesinin 6. fıkrası uyarınca aktif veya pasif oy hakkına sahip değildir. Aktif oy hakkı, bir kişinin bir makam için yapılan seçimde oy kullanma hakkı ile ilgiliyken, pasif oy hakkı bir kişinin makama seçilme ehliyeti ile ilgilidir. Vesayet dışında bırakılma ve vesayet dışında bırakılmanın sona erdirilmesi, vesayet sona erdirilmesi için dava açma hakkına sahip herhangi bir kişi tarafından talep edilebilir. Sonuç olarak, vesayet altındaki bir kişi, bu hakkı kullanma ehliyetine sahip olması koşuluyla, vesayet sağladığı korumayı kaybetmeden oy hakkını geri alabilir.
- 1.6 Taraf Devlet, oy hakkından mahrum bırakılmanın, vesayet kararının kesinleşmesinden sonra en geç beş yıl içinde gerçekleşecek olan vesayet zorunlu olarak gözden geçirilmesine ilişkin herhangi bir prosedürde gözden geçirmeye tabi olduğunu da eklemektedir. Ayrıca, Geçiş Hükümleri sayesinde, vesayet zorunlu gözden geçirilmesi için başvuruda bulunma hakkına sahip herhangi bir kişinin (yani vesayet altındaki kişi, eşi veya kayıtlı partneri, en yakın akrabası, erkek veya kız kardeşi, vasisi, vesayet makamı veya savcı) talebi üzerine durum artık olağanüstü bir prosedürde gözden geçirilebilir. Alternatif olarak, istisna bir sonraki zorunlu inceleme sırasında revize edilebilir.
- 1.7 İlgili yasalar çok kısa bir süre önce yürürlüğe girdiğinden, taraf Devlet, Komite’yi bu yasaların pratikteki uygulamaları hakkında bilgilendirecek konumda olmadığını belirtmektedir. Taraf Devlet, kendi görüşüne göre, yukarıda belirtilen değişiklikleri yaparak, yasalarının artık Sözleşme’nin 29. maddesine uygun olduğu sonucuna varmaktadır. Sonuç olarak, taraf Devlet, yazarların yasal değişiklik ve manevi tazminat taleplerinin Komite tarafından reddedilmesini istemektedir.

⁴ Medeni Kanun’a ilişkin 1959 tarihli IV sayılı Kanun (bölüm 15, paragraf 2); Seçim Usulüne ilişkin 1997 tarihli C sayılı Kanun; ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’na ilişkin 1952 tarihli III sayılı Kanun (bölüm 311-312).

Üçüncü taraf müdahalesi

- 1.1 23 Haziran 2012 tarihinde, Harvard Hukuk Fakültesi Engellilik Projesi, yazarların bildirimini desteklemek üzere üçüncü taraf müdahalesi sunmuştur. Komite, 19 Eylül 2012 tarihinde, sekizinci oturumunda, usul kurallarınının 73. maddesinin 2. fıkrasına dayanarak, bu üçüncü taraf müdahalesinin sunulmasına ilişkin olarak yazarların yazılı rızasını talep etmeye karar vermiştir. 17 Ekim 2012 tarihinde, yazarlar bu konudaki resmi rızalarını Komite'ye iletilmişlerdir.
- 1.2 Harvard Hukuk Fakültesi Engellilik Projesi ("müdahiller") müdahalesinde, Macaristan Temel Kanunu'nun XXIII. maddesinin 6. paragrafı uyarınca, bir mahkemenin oy kullanma ehliyetine sahip olmadığına karar vermesi halinde bir kişinin oy kullanma hakkını kaybettiğini belirtmiştir. Bu tür değerlendirmeler sadece vesayet altındaki kişileri etkiler ki bu kişilerin tamamı psikososyal veya zihinsel engelli kişilerdir. Dolayısıyla Macar mevzuatı, engelli kişilerin, engellilik durumlarından kaynaklanan oy kullanma ehliyetine sahip olmadıkları algısına dayanarak haklarından mahrum bırakılmalarına izin vermektedir. Müdahiller, Sözleşme'nin 29. maddesinin tüm engelliler için koşulsuz bir oy kullanma hakkı sağladığını ve ister geniş engelli kategorilerine yönelik genel bir yasakla, ister sınırlı oy kullanma kabiliyetine sahip olduğu varsayılan belirli engelli türlerine sahip tüm kişilere yönelik yasaklarla veya belirli engelli bireylerin oy kullanma kapasitesinin bireyselleştirilmiş bir değerlendirilmesiyle uygulansın, gerçek veya algılanan oy kullanma kabiliyeti temelinde herhangi bir örtülü kısıtlamaya izin vermediğini vurgulamaktadır.⁵ Müdahiller, Sözleşme'nin 29. maddesinin, kişinin engelliliğine dayalı olarak evrensel oy kullanma hakkına herhangi bir istisna getirmediğini ileri sürmektedir. Aksine, Sözleşme, en "ağır engelliler" de dahil olmak üzere, hiçbir engelli bireyin engellilikleri nedeniyle haklarından mahrum bırakılmayacağını öngörmektedir.
- 1.3 Müdahiller, dünya çapında çoğu Devletin uygulamasının yukarıda ifade edilen standartla tam bir tezat oluşturduğunu gözlemlemektedir. 2001'de yapılan bir araştırmaya göre, ankete katılan 60 ülkeden 56'sı engellilik temelinde oy kullanma hakkını bir şekilde kısıtlamıştır.⁶ Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı'nın 2010 tarihli bir raporu da benzer sonuçlar vermektedir: 27 Avrupa Birliği üye devletinden sadece 7'si engellilik temelinde oy hakkını kısıtlamamıştır.⁷ Avrupa Birliği üyesi olmayan diğer Avrupa Devletleri arasındaki durum daha da iç karartıcıdır. Müdahillere göre, bu nedenle mevcut dava, Taraf Devletin yanı sıra diğer birçok ülke için de sonuçları olan meseleleri gündeme getirmektedir.
- 1.4 Müdahiller, engellilik temelinde oy kullanma hakkının kısıtlanmasının doğrudan ayrımcılık teşkil ettiğini ve tüm engellilerin yetersiz olduğu yönündeki kabul edilemez ve ampirik olarak temelsiz klişeye dayandığını vurgulamaktadır. Bu durum, vesayet altındaki kişiler gibi belirli engelli alt gruplarını hedef alan sınıflandırmalar için de aynı şekilde geçerlidir.

⁵ Komite'nin Tunus'a ilişkin sonuç gözlemlerine bakınız; bu gözlemlerde "halihazırda vesayet veya kayyum altında olan kişiler de dahil olmak üzere engelli kişilerin oy kullanma haklarını kullanabilmelerini sağlayacak yasal tedbirlerin acilen alınması" tavsiye edilmektedir (CRPD/C/TUN/CO/1, para. 35). Ayrıca Komite'nin İspanya'ya ilişkin sonuç gözlemlerine bakınız; burada Komite, yerel mevzuatın oy verme kapasitesinin bireysel olarak değerlendirilmesine izin verdiğini ve bunun da engelli kişilerin haklarından mahrum bırakılmasına yol açtığı endişesini dile getirmiştir. Bu nedenle Komite, "ilgili tüm mevzuatın, engelleri, yasal statüleri veya ikamet yerleri ne olursa olsun, tüm engellilerin oy kullanma ve kamu hayatına diğerleriyle eşit bir şekilde katılma hakkına sahip olmalarını sağlamak için gözden geçirilmesini" tavsiye etmiştir (CRPD/C/ESP/CO/1, para. 48).

⁶ André Blais, Louis Massicotte ve Antoine Yoshinaka, "Deciding who has the right to vote: a comparative analysis of election laws", *Electoral Studies*, vol. No. 1 (Mart 2001), s. 41.

⁷ Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı, "Ruh sağlığı sorunları ve zihinsel engelleri olan kişilerin siyasete katılma hakları", Kasım 2010. <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources> adresinden erişilebilir (erişim tarihi 10 Ekim 2013).

Bu kısıtlamalar doğrudan engelli kişilerin statüsünden kaynaklanmaktadır ve bu nedenle Sözleşme'nin 29. maddesine aykırı olduğu gerekçesiyle reddedilmelidir. Buna ek olarak, bazı Devletler engelli kişileri, oy kullanma haklarının bireysel olarak değerlendirilmesi temelinde haklarından mahrum bırakmaktadır. Oy verme kapasitesine ilişkin bu tür değerlendirmelerin yaygın bir gerekçesi, bu temel hak üzerindeki kısıtlamaların orantılı niteliğidir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *Alajos Kiss/Macaristan* davasında taraf Devlet'in vesayet temelinde hak mahrumiyeti uygulamasını değerlendirirken bu argümanı incelemiş ve reddetmiştir. Taraf Devlet, tedbirinin oy kullanma hakkına orantılı bir müdahale teşkil ettiğini savunmuştur. Ancak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bir kişinin oy kullanma yeteneğine ilişkin "bireyselleştirilmiş bir adli değerlendirme olmaksızın" vesayet temelinde hak mahrumiyetinin orantısız bir müdahale teşkil ettiğine ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile uyumlu olmadığına hükmederek bu argümanı reddetmiştir.⁸ Ancak karar, oy verme ehliyetinin bireyselleştirilmiş bir değerlendirilmesiyle hak mahrumiyetinin Avrupa Sözleşmesi kapsamında kabul edilebilir olabileceği ve bu tür herhangi bir tedbirin orantılılık çerçevesinde analiz edilmesi ve karara bağlanması gerektiği ihtimalini açık bırakmıştır.

- 1.5 Müdahiller, Komite'yi mevcut davayı, Sözleşme'nin 29. maddesine aykırı olarak, taraf Devlet'te yazarların insan haklarının ihlal edildiği dar kapsamının ötesinde değerlendirmeye ve bu davanın ortaya attığı diğer soruya, yani engelli kişilerin oy kullanma kapasitelerinin bireyselleştirilmiş değerlendirmelere tabi tutulmasının başlı başına Sözleşme'nin 29. maddesinin ihlali olduğuna açıkça hükmetmeye davet etmektedir. Müdahillere göre, Sözleşme hükümlerinin ardında yatan nedenlere ışık tutan ikna edici bir açıklamayla birlikte alınacak böyle bir karar, taraf Devletleri ikna etmek ve ulusal paydaşların 29. maddeyi uygulama konusundaki endişelerini gidermek için çok etkili bir araç olacaktır. Komite ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin ve aynı konuya yaklaşması muhtemel diğer bölgesel ve ulusal mahkemelerin anlayışını güçlü bir şekilde etkileyebilir ve böylece dünya çapında engelli kişilerin haklarının korunmasını güçlendirebilir. Bu yaklaşım, Sözleşme'nin amacıyla - tüm engelli bireylerin tüm insan haklarından ve temel özgürlüklerden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik etmek, korumak ve sağlamak (madde 1) - tamamen tutarlı olacaktır, çünkü bireysel bir değerlendirme yoluyla haklarından mahrum bırakılan her kişi oy kullanma hakkının ihlaline maruz kalmaktadır, ancak çok azı Komite önünde adalet arayabilir. Komite'nin görevi her hak mahrumiyeti vakasını çözmek de olamaz, zira bu ihlallerin yaşandığı tüm ülkeler göz önünde bulundurulduğunda, bu tür tedbirlerin mağdurlarının sayısı nedeniyle bu imkansız olacaktır. Müdahillere göre, oy kullanma hakkının aslında tüm engelliler tarafından kullanılabilmesini sağlamak için Komite, şu anda önünde olmayan ancak benzer şekilde kısıtlanan kişilerin durumunu ele almalıdır.
- 1.6 Taraf Devlet tarafından ileri sürülen gerekçenin özüne dönecek olursak, müdahiller, temel bir insan hakkı olan oy kullanma hakkının hiçbir zaman orantılılık değerlendirmesine ve gerekçesine tabi tutulmaması gerektiğini, çünkü hak mahrumiyetinin üç temel nedenden ötürü hiçbir zaman orantılı bir müdahale olamayacağını ileri sürmektedirler: (a) ehliyet değerlendirmeleri engellilik temelinde ayrımcılık teşkil eder; (b) kaçınılmaz olarak ehliyetli bireylerin haklarından mahrum bırakılmasıyla sonuçlanır; ve (c) uygulamada, bunların uygulanması çok sayıda engellinin haklarından mahrum bırakılmasına yol açar.
 - (a) *Engellilik temelinde ayrımcılık olarak kapasite değerlendirmesi*
- 1.7 Oy verme ehliyetine ilişkin değerlendirmeler, siyasi sistemin bütünlüğünün sarıh bir siyasi görüş oluşturamayan bireylerden korunmasına izin verilebileceği varsayımına dayanmaktadır.

⁸ Başvuru No. 38832/06, 20 Mayıs 2010 tarihli karar, para. 44.

Bu argümana göre, objektif olarak oy kullanma ehliyetinden yoksun olduğu tespit edilen bireyler, tanım gereği yetkin bir şekilde oy kullanamazlar. Ancak Müdahillere göre, neyin geçerli bir siyasi görüş oluşturduğunu belirlemek Devletin görevi olmadığından, bu amacın meşruiyeti tartışmalıdır. Müdahiller, makûl bir siyasi görüş oluşturamayan engelli bireyler olduğunu kabul etmekle birlikte, “yetkin” veya “makûl” bir oy kullanamamanın hiçbir şekilde engelli bireylere özgü olmadığını vurgulamaktadır. Sonuç olarak, yetkin bir oy kullanamayan hem engelli hem de engelli olmayan kişiler varsa, sadece birincilerin ehliyetlerinin değerlendirmeye tabi tutulması gerektiği savunulamaz. Engellilere karşı uzun süredir devam eden önyargılar, Sözleşme uyarınca reddedilmesi gereken mevcut uygulamanın tek nedenidir.

(b) *Ehil bireylerin kaçınılmaz olarak haklarından mahrum bırakılması*

- 1.8 Müdahillere göre, kapasite değerlendirmeleri bu bağlamda yeterliliği değerlendirmek için orantılı bir araç değildir. Ehliyet değerlendirmeleri, “ehliyetsiz” seçmenleri diğerlerinden objektif olarak ayırmanın mümkün olduğu varsayımına dayanmaktadır. Ancak, psikoloji uzmanlarına göre bu varsayım sağlam temellere dayanmamaktadır. Oy kullanma ehliyetine sahip olan ve olmayan kişiler arasında bilimsel olarak belirlenebilir bir sınır noktası yoktur. Dolayısıyla, ehliyetsizlik değerlendirmeleri her zaman en azından bazı engelli seçmenlerin haklarından mahrum bırakılmasıyla sonuçlanacaktır.
- 1.9 Müdahiller, Devletin amacının -ki seçim sisteminin bütünlüğünü korumaktır - potansiyel olarak yetersiz seçmenlerin (engelli olarak etiketlenenler) sadece küçük bir alt kümesini hedef aldığı için zarurî olmadığı gibi ayrımcı olduğu için meşrû da olmadığını eklemektedir.

(c) *Uygulamada kapasite değerlendirmesi*

- 1.10 Buna ek olarak, müdahiller, birçok ülkedeki uygulamanın, engellilik temelinde ehliyet değerlendirmesine izin verilmesi halinde, çok sayıda engellinin sadece engellilik durumları nedeniyle haklarından mahrum bırakılmasıyla sonuçlanacağını gösterdiğini vurgulamaktadır. Müdahiller, Komite'nin İspanya'ya ilişkin sonuç gözlemlerine atıfta bulunarak, Komite'nin “oy kullanma hakkından mahrum bırakılan engelli kişilerin sayısını” endişeyle not ettiğini ve “bu haktan mahrum bırakılmanın istisna değil kural gibi görüldüğünü” belirttiğini ifade etmektedir.⁹ Müdahillere göre, Taraf Devlet'teki durum da benzer şekilde engellilerin haklarını ihlal etmektedir: 1 Ocak 2011 itibarıyla, Taraf Devlet'in yetişkin nüfusunun yüzde 0,9'unu oluşturan yaklaşık 71.862 kişi oy kullanma hakkından mahrum bırakılmıştır. Ancak, sadece 1.394 kişi “ağır veya ileri derecede zihinsel engelli” olarak kayıtlıdır ve bu da dışlama politikasının birincil hedefini ve gerekçesini oluşturmaktadır.¹⁰ Dolayısıyla, oy kullanma yeterliliği sorgulanabilecek kişilerin sayısı ile şu anda haklarından mahrum bırakılanların sayısı arasında büyük bir tutarsızlık vardır. Dahası, haklarından mahrum bırakılan kişilerin sayısı sürekli artmaktadır. Bu değerlendirmelerin gelecekte Taraf Devlet Hükümeti tarafından nasıl değiştirileceğinden bağımsız olarak, haklarından mahrum bırakılan kişilerin sayısının, bilimsel olarak kabul edilebilir herhangi bir teste göre makul bir şekilde “oy kullanamaz” olarak değerlendirilebilecek olanların sayısından çok daha fazla olacağı adil bir tahmindir.

⁹ CRPD/C/ESP/CO/1, para. 47.

¹⁰ 2001 nüfus sayımına göre Macaristan'da zihinsel engelli 38.841 yetişkin kişi bulunmaktadır: bkz. <http://www.nepszamlalas.hu/> adresindeki nüfus sayımı sonuçları. Ağır ve ileri derecede engelli kişilerin tüm zihinsel engelli kişilerin yüzde 3,5'ini oluşturduğu tahmin edilmektedir: bakınız Martha A. Field ve Valerie A. Sanchez, *Equal Treatment for People with Mental Retardation: Having and Raising Children*, Cambridge, Massachusetts, and London, England, Harvard University Press, 1999.

- 1.11 Müdahiller, engelli bireylerin kendi işlerini yönetme, yetkin kararlar alma veya kamu işlerine katılma konusunda yetersiz olduklarına dair uzun süredir var olan inancın altını çizmektedir. Değerlendirme sürecine katılan yargıçlar, psikologlar, psikiyatristler ve sosyal hizmet uzmanları gibi profesyonellerin de bu tür önyargılardan muaf olmadıklarını ekliyorlar. Bu nedenle, dışlanmaya izin veren herhangi bir sistem, orantısız sayıda haklarından mahrum bırakılmış engelli birey üretecektir; bu da, bu tür herhangi bir sistemin Sözleşme kapsamında kaldırılması gerektiğinin nedenlerinden biridir.¹¹ Sözleşme'nin 29. Maddesi, taraf Devletlerin oy verme usullerini engelli kişilerin oy verme hakkını kullanmalarını kolaylaştıracak şekilde uyarlamalarını ve bu kişilerin yetkin bir şekilde oy kullanabilmelerini sağlamalarını gerektirmektedir. Oy verme ehliyetleri tartışılmamalı ve hiç kimse seçimlere katılmanın bir ön koşulu olarak oy verme ehliyetinin değerlendirilmesine tabi tutulmamalıdır.

Taraf Devlet'in üçüncü taraf müdahalesine ilişkin gözlemleri

- 1.1 Taraf Devlet, 30 Ocak 2013 tarihli bildiriminde, 1 Ocak 2012 tarihinde yürürlüğe giren Macaristan Temel Kanunu'nun engelli kişilerin oy kullanmasına ilişkin düzenlemeyi önemli ölçüde değiştirdiğini belirtmektedir. Önceki Anayasa, vesayet altındaki tüm kişileri otomatik olarak oy kullanma hakkının dışında bırakırken, herhangi bir medeni hukuk seçimi açısından ehliyetlerini kısıtlarken veya hariç tutarken, yeni Temel Kanun, mahkemelere yalnızca yasal ehliyetten tamamen yoksun kişiler söz konusu olduğunda oy kullanma hakkını kaldırma yetkisi vermektedir. Seçme hakkının kaldırılması, yalnızca kişinin bireysel durumunun bireysel olarak değerlendirilmesi temelinde ve yalnızca yasal ehliyetinin seçme haklarını kullanamayacak kadar sınırlı olması halinde mümkündür.
- 1.2 Mevzuat değişikliği öncelikle Engelli Hakları Sözleşmesi hükümlerinin uygulanmasını amaçlamaktaydı ve aynı zamanda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin *Alajos Kiss/Macaristan* davasında verdiği karardan kaynaklanmaktaydı. Taraf Devlet'in görüşüne göre, Temel Kanun'daki bu hüküm, Sözleşme'nin ruhuna uygun ve *Alajos Kiss* kararının gereklilikleriyle tam uyumlu önemli bir değişikliği yansıtmaktadır.
- 1.3 Mevcut yasal ortam ışığında, Taraf Devlet, Harvard Hukuk Fakültesi Engellilik Projesi'nin, önemli sayıda bireyin engellilikleri nedeniyle oy kullanma hakkından mahrum bırakıldığı yönündeki tahminini yersiz bulmaktadır. Aslında bu tahmin, vesayet altındaki tüm kişileri otomatik olarak seçme hakkının dışında bırakan önceki mevzuata dayanan bir varsayımdır. Bu nedenle, veriler sadece vesayet altındaki kişilerin sayısını göstermektedir. Ancak, yeni mevzuatta öngörüldüğü üzere, mahkemelerin bu kişilerin oy hakkından mahrum bırakılmasına ilişkin bireysel kararlar vermesi gerekeceğinden, doğrudan bir nedensellik ilişkisi kurulamaz.
- 1.4 Sonuç olarak, taraf Devlet, başvurunun esasına ilişkin görüşlerinde ifade ettiği önceki tutumunu korumakta ve Komite'yi yazarların yasal değişiklik ve manevi tazminat taleplerini reddetmeye çağırmaktadır.

¹¹ Müdahiller, İtalya, Hollanda, İsveç ve Birleşik Krallık gibi bazı Devletlerin yanı sıra Kanada'nın bazı eyaletleri ve Amerika Birleşik Devletleri'nin bazı eyaletlerinin engellilik temelinde oy kullanma hakkına getirilen tüm kısıtlamaları zaten yasaklamış olduğunu gözlemlemektedir.

Taraf Devlet'in gözlemlerine ilişkin yazarların yorumları

- 1.1 13 Ağustos 2012 tarihinde, yazarlar taraf Devlet'in gözlemlerine ilişkin yorumlarını sunmuşlardır. Taraf Devlet'in, 2010 parlamento seçimlerinde isimlerinin seçmen listesinden çıkarılmasıyla Sözleşme'nin 29. maddesi uyarınca oy kullanma haklarının ihlal edildiği gerçeğine itiraz etmediğini belirtmişlerdir. Taraf Devlet'in argümanları, Sözleşme'nin 29. maddesine uymak için o tarihten bu yana atılan yasal adımlara atıfta bulunmaktadır. Yazarlara göre, taraf Devlet, mevcut bildirim yazarlarının 2010 seçimlerine katılmalarının neden engellendiğine dair herhangi bir gerekçe veya açıklama sunmamıştır. O tarihten bu yana atılan yasal adımların 2010 yılında uğranılan zarar üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Yazarlar, hiçbir telafi, haklarının ihlalinin tanınması ya da başka herhangi bir manevi tatmin veya tazminat almadıklarını da eklemektedirler. Taraf Devlet tarafından atıfta bulunulan tedbirler, yalnızca 2014 yılında yapılacak bir sonraki parlamento seçimlerinde oy kullanma haklarının ihlal edilmemesini sağlayabilir.
- 1.2 Yazarlar, taraf Devlet'in, yazarların bildirimini sunulmasından bu yana iddia edilen ihlali ele almak için gerekli yasal adımları attığı iddiasını reddetmektedir. Yazarlar, 1 Ocak 2012 tarihinde Macaristan'ın yeni Temel Kanunu'nun yürürlüğe girdiğini ve önceki Anayasa'nın yerini aldığını vurgulamaktadır. Temel Kanun'un XXIII. maddesinin 6. paragrafı uyarınca mahkeme, oy kullanma ehliyetine sahip olmayan kişilerin oy kullanma hakkını sınırlandırabilir. Bu hükmün uygulanabilmesi için Medeni Kanun, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve Seçim Usulü Kanunu da değiştirilmiştir. Bu değişikliklerin bir sonucu olarak, mahkemeler, hukuki ehliyetin kısıtlanması veya iadesi ile ilgili davalarda vesayet altındaki bir kişinin haklarından mahrum bırakılması konusunda ayrıca karar verebilmektedir. 2010'da yürürlükte olan yasalar vesayet altındaki tüm kişileri otomatik olarak seçmen kütüğünün dışında bırakırken, mahkemeler artık vesayet altındaki kişilerin oy kullanma hakkı konusunda bireyselleştirilmiş bir değerlendirme temelinde bağımsız olarak karar verecektir. Bu değişikliklere rağmen yazarlar, mahkemelerin sadece vesayet davalarında hak mahrumiyetine karar verebileceğini; oy kullanma hakkının sınırlandırılması için ayrı bir dava açılmasına ilişkin bir hüküm bulunmadığını vurgulamaktadır. Vesayet altındaki tüm kişiler engelli kişilerdir. Haklarından mahrum bırakılmaları özellikle zihinsel engellerine dayanmaktadır ve bu nedenle ayrımcıdır.
- 1.3 Yazarlar, oy kullanmanın kişisel tercihlerle bağlantılı öznel bir seçim olduğunu da eklemektedirler. Bu nedenle, engelli bireyler oy haklarını kullanmakta zorluk yaşayan tek grup olmamakla birlikte, yine de taraf Devlet tarafından haklarından mahrum bırakılmak için seçilmektedirler. Yazarlar, taraf Devlet'in vatandaşların oy kullanma yeterliliğini artırmak için, Sözleşme'nin 29. maddesinin gerektirdiği şekilde, yurttaşlık eğitimi standartlarını geliştirmek, seçim süreci hakkında farkındalık yaratmak ve hassas gruplara özel yardım sağlamak gibi başka araçlara da sahip olduğunu eklemektedir.
- 1.4 Yazarlar, taraf Devlet'in sistemi bireysel değerlendirmeye dayandığı ve sadece engelli kişileri hedef aldığı için, evrensel oy kullanma hakkına herhangi bir istisna getirmeyen Sözleşme'nin 29. maddesine uygun olamayacağını yinelemektedir. Hak mahrumiyeti sisteminin uygulanması da sorunlara yol açmaktadır, zira Temel Kanunun Geçici Hükümlerine göre, halihazırda vesayet altında bulunan tüm kişiler, oy kullanma hakları iade edilene kadar hak mahrumiyetinden yararlanmaya devam edecektir. Bu durum, haklarından mahrum kalmaya devam eden yazarlar için de geçerlidir. Taraf Devlet tarafından oy kullanma haklarının yeniden değerlendirileceği duyurulmadığı veya uygulanmadığı için, yalnızca oy kullanma haklarının geri verilmesi için bireysel mahkeme başvurusunda bulunan kişiler mahkemeler tarafından değerlendirilecektir. Ayrıca, bu işlemler kapsamında hiçbir hukuki, mali veya diğer yardım öngörülmemektedir; bu da vesayet altındaki kişileri engelli olmayan kişilere kıyasla haksız ve dezavantajlı bir konuma sokmaktadır. Yazarlar, Taraf Devlet'in, bir mahkeme kararıyla iptal edilmediği sürece, şu anda haklarından mahrum olan tüm kişilerin oy kullanma haklarını yeniden kazanacaklarını beyan etmesi gerektiğini iddia etmektedir.

- 1.5 Taraf Devlet'in, mahkemelerin hak mahrumiyeti ile ilgili davalarda adli psikiyatristlerin uzman görüşlerine dayanacağı iddiasına atıfta bulunan yazarlar, bu psikiyatristlerin zeka bölümü testleri uygulamak, sosyal becerileri değerlendirmek veya zihinsel engelli kişilerin bireysel yeteneklerini başka bir şekilde değerlendirmek için değil, akıl hastalıklarını teşhis ve tedavi etmek için eğitildiklerini belirtmektedir. Yazarlar ayrıca, Taraf Devlet'te "oy verme kapasitesini" değerlendirmek için halihazırda bir psikiyatrik protokol bulunmadığını vurgulamaktadır. Sonuç olarak, taraf Devlet tarafından öngörülen psikiyatrik değerlendirme ancak keyfi olabilir ve bir engelliliğin varlığının psikiyatrik değerlendirmenin ve dolayısıyla mahkeme kararının tek belirleyicisi olduğu vesayet davalarındaki uygulamayı tekrarlayabilir.
- 1.6 Taraf Devlet'in Macar hukuk sisteminin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin *Alajos Kiss/Macaristan* davasında verdiği kararla uyumlu olduğu iddiasına gelince, yazarlar Avrupa Mahkemesi'nin standartlarının Komite'ninkilerden farklı olduğunu hatırlatmaktadır. Dolayısıyla, taraf Devlet'in Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uygunluğu Komite için belirleyici değildir. Yazarlar, *Alajos Kiss/Macaristan* kararında, Avrupa Mahkemesi'nin, taraf Devlet'te şu anda yürürlükte olan gibi bireysel bir değerlendirmenin Avrupa Sözleşmesi'ne uygun olduğuna karar vermediğini de ekliyorlar. Aksine, bireysel bir değerlendirme olmaksızın otomatik dışlamaya dayalı bir sistemin Sözleşme'ye uygun olmayacağına hükmetmiş ve böylece şu anda yürürlükte olan bireysel değerlendirme sisteminin kabul edilebilir olup olmadığı sorusunu açık bırakmıştır.
- 1.7 Yazarlar, taraf Devlet'in engellilerin haklarından mahrum bırakılmasını haklı çıkaracak argümanlar sunmadığı veya böyle bir sistemin Sözleşme'ye uygun olduğunu gösteremediği sonucuna varmıştır. Bu nedenle yazarlar, Komite'ye (a) taraf Devlet'in mevcut bireysel değerlendirme sisteminin Sözleşme'nin 29. maddesini ihlal ettiğine karar vermesi; (b) taraf Devlet'ten, ister otomatik isterse oy verme kapasitesinin bireysel değerlendirmesine dayalı olsun, engellilik temelinde hak mahrumiyetini yasaklayacak şekilde mevzuatını değiştirmesini talep etmesi; ve (c) yazarların maruz kaldığı ihlali kabul etmesi ve uğradıkları manevi zarar için kendilerine tazminat sağlaması yönündeki çağrılarını yinelemektedirler.

Komite önündeki konular ve işlemler

Kabul edilebilirliğin değerlendirilmesi

- 1.1 Engelli Hakları Komitesi, bir bildirimde yer alan herhangi bir talebi değerlendirmeden önce, İhtiyari Protokol'ün 2. maddesi ve Komite usul kurallarınının 65. kuralı uyarınca, bildirim Sözleşme'nin İhtiyari Protokolü kapsamında kabul edilebilir olup olmadığına karar vermelidir.
- 1.2 Komite, taraf Devlet'in mevcut başvurunun kabul edilebilirliğine itiraz etmediğini belirtmekle birlikte, Komite'nin başvurunun kabul edilebilirliğini incelemesi uygun olacaktır. Komite, İhtiyari Protokol'ün 2 (c) maddesi uyarınca, aynı konunun Komite tarafından daha önce incelenmediğini ve başka bir uluslararası soruşturma veya çözüm usulü kapsamında incelenmediğini ve incelenmekte olmadığını tespit etmiştir. Komite ayrıca, taraf Devlet'in iç hukuk yollarının tüketilmesine ilişkin herhangi bir itirazda bulunmadığını veya yazarlar için mevcut olabilecek herhangi bir özel hukuk yolu belirtmediğini not etmektedir. Dolayısıyla Komite, İhtiyari Protokol'ün 2 (d) maddesinin gerekliliklerinin yerine getirildiğini düşünmektedir. Buna göre Komite, İhtiyari Protokol'ün 2. maddesinin başvuruyu incelemesine engel teşkil etmediğini düşünmektedir.
- 1.3 Komite, yazarların Sözleşme'nin 12. ve 29. maddeleri kapsamındaki iddialarını kabul edilebilirlik açısından yeterince kanıtladıkları kanaatindedir.

Başvurunun kabul edilebilirliğine ilişkin başkaca bir engel bulunmadığından, Komite bu iddiaları kabul edilebilir ilan etmekte ve esasa ilişkin incelemeye geçmektedir.

Esasa ilişkin değerlendirme

- 1.1 Engelli Hakları Komitesi, bu bildirim, İhtiyari Protokol'ün 5. maddesi ve Komite usul kurallarının 73. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, alınan tüm bilgiler ışığında değerlendirmiştir.
- 1.2 Komite, yazarların, başvurunun sunulduğu tarihte yürürlükte olan Anayasa'nın 70. maddesinin 5. fıkrasının uygulanması suretiyle isimlerinin seçmen kütüklerinden otomatik olarak silinmesinin, tek başına ve Sözleşme'nin 12. maddesiyle birlikte okunduğunda 29. maddeyi ihlal ettiği yönündeki iddialarını not etmektedir. Yazarlar, daha spesifik olarak, engelliliklerinin niteliğine ve bireysel yeteneklerine bakılmaksızın otomatik olarak haklarından mahrum bırakılmalarının ayrımcı ve haksız olduğunu iddia etmektedirler. Komite ayrıca, Macaristan Temel Kanunu'nun kabul edilmesiyle Anayasa'nın 70. maddesinin 5. paragrafının yürürlükten kaldırıldığı ve Temel Kanun'un Geçiş Hükümleri'nin 26. maddesinin 2. paragrafının bir kişinin oy kullanma hakkının yasal ehliyetine göre bireysel olarak değerlendirilmesini öngördüğü için, Taraf Devlet'in yasalarının artık Sözleşme'nin 29. maddesine uygun olduğu yönündeki iddialarını da dikkate almaktadır.
- 1.3 Komite, taraf Devlet'in vesayet altındaki kişilere uygulanan yeni mevzuatı, Sözleşme'nin 29. maddesine uygun hale getirdiğini belirterek, bu rejimin özellikle yazarları nasıl etkilediğini ve Sözleşme'nin 29. maddesi kapsamındaki haklarına ne ölçüde saygı gösterdiğini göstermeden, sadece soyut olarak tanımladığını gözlemlemektedir. Taraf Devlet, yazarların 2010 parlamento seçimlerinde oy kullanmalarının engellendiği ve yapılan yasal değişikliklere rağmen vesayet altına alınmaları nedeniyle haklarından mahrum bırakıldıkları yönündeki iddialarına yanıt vermemiştir.
- 1.4 Komite, Sözleşme'nin 29. maddesinin, taraf Devletlerin, engellilerin, oy kullanma haklarının güvence altına alınması da dahil olmak üzere, diğer bireylerle eşit bir şekilde siyasi ve kamusal yaşama etkin ve tam olarak katılabilmelerini sağlamalarını gerektirdiğini hatırlatır. Madde 29, herhangi bir engelli grubu için makul bir kısıtlama veya istisna öngörmemektedir. Bu nedenle, bireyselleştirilmiş bir değerlendirmeye dayanan bir kısıtlama da dahil olmak üzere, algılanan veya gerçek bir psikososyal veya zihinsel engellilik temelinde oy kullanma hakkının hariç tutulması, Sözleşme'nin 2. maddesi anlamında engelliliğe dayalı ayrımcılık teşkil eder. Komite, Tunus'a ilişkin sonuç gözlemlerine atıfta bulunmakta ve bu gözlemlerde "*halihazırda vesayet veya kayyum altında bulunan kişiler de dahil olmak üzere engelli kişilerin* oy kullanma ve kamu hayatına katılma haklarını diğerleriyle eşit bir şekilde kullanabilmelerini sağlayacak yasal tedbirlerin acilen kabul edilmesini" tavsiye etmektedir (vurgu eklenmiştir).¹² Komite ayrıca, zihinsel veya psikososyal engelli kişilerin oy kullanma hakkının, ilgili kişinin hukuki ehliyetinden mahrum bırakılması veya bir kuruma yerleştirilmesi halinde kısıtlanabileceği gerçeğine ilişkin benzer endişelerini dile getirdiği İspanya'ya ilişkin sonuç gözlemlerine atıfta bulunmaktadır.¹³ Komite, aynı ilkelerin mevcut dava için de geçerli olduğunu düşünmektedir. Buna göre Komite, mahkemelerin zihinsel engelli kişileri seçme ve seçilme hakkından mahrum bırakmasına izin veren Temel Kanun'un XXIII. maddesinin 6. fıkrasının, Temel Kanun'un Geçiş Hükümleri'nin 26. maddesinin 2. fıkrası gibi Sözleşme'nin 29. maddesine aykırı olduğu sonucuna varmıştır.

¹² CRPD/C/TUN/CO/1, para. 35.

¹³ CRPD/C/ESP/CO/1, para. 47.

Taraf Devletten ayrıca Komite Görüşlerini yayınlaması, taraf Devletin resmi diline tercüme ettirmesi ve nüfusun tüm kesimlerine ulaşması için erişilebilir formatlarda yaygın olarak dağıtması talep edilmektedir.

[İngilizce metin orijinal versiyon olmak üzere Arapça, İngilizce, Fransızca ve İspanyolca dillerinde kabul edilmiştir. Daha sonra Komite'nin Genel Kurul'a yılda iki kez sunduğu raporun bir parçası olarak Çince ve Rusça olarak da yayınlanacaktır].

- 1.5 Komite ayrıca, Sözleşme'nin 12. maddesinin 2. paragrafı uyarınca, taraf Devletlerin, oy kullanma hakkını da kapsayan siyasi yaşam da dahil olmak üzere, engelli kişilerin hukuki ehliyetini "yaşamın her alanında diğer bireylerle eşit bir şekilde" tanınması ve desteklemesi gerektiğini hatırlatır. Sözleşme'nin 12. maddesinin 3. paragrafı uyarınca, Taraf Devletler, engelli kişilerin hukuki ehliyetlerini fiilen kullanmalarını güvence altına almak için gerekli tedbirleri alma konusunda pozitif bir yükümlülüğe sahiptir. Buna göre, Komite, yazarların algılanan veya gerçek zihinsel engellerine dayalı olarak oy kullanma haklarından mahrum bırakılmasıyla, taraf Devletin, Sözleşme'nin 12. maddesiyle bağlantılı olarak ve tek başına okunduğunda, Sözleşme'nin 29. maddesi kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmediği görüşündedir.
- 1.6 Bireylerin kapasitelerinin değerlendirilmesinin ayrımcı nitelikte olduğunu tespit eden Komite, bu tedbirin meşru olduğunun iddia edilemeyeceğine karar vermiştir. Taraf Devlet'in siyasi sisteminin bütünlüğünü koruma amacıyla da orantılı değildir. Komite, Sözleşme'nin 29. maddesi uyarınca, taraf Devlet'in oy verme prosedürlerini "uygun, erişilebilir ve anlaşılması ve kullanılması kolay" olmasını sağlayarak ve gerektiğinde engelli kişilerin talep etmeleri halinde oy verme konusunda yardım almalarına izin vererek uyarlaması gerektiğini hatırlatır. Taraf Devlet, bu şekilde, zihinsel engelli kişilerin diğer bireylerle eşit bir şekilde oy kullanmalarını sağlarken, oy verme gizliliğini de garanti altına almış olacaktır.
- 1.7 Bu nedenle Komite, taraf Devlet'in, Sözleşme'nin 12. maddesiyle bağlantılı olarak ve tek başına okunduğunda, 29. madde kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmediğini tespit etmiştir.
10. Sözleşme'ye Ek İhtiyari Protokol'ün 5. maddesi uyarınca hareket eden Engelli Hakları Komitesi, taraf Devlet'in Sözleşme'nin 12. maddesi ile birlikte ve tek başına okunduğunda 29. madde kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmediği görüşündedir. Komite bu nedenle taraf Devlet'e aşağıdaki tavsiyelerde bulunmaktadır:
- (a) Yazarlarla ilgili olarak: Taraf Devlet, yazarların isimlerinin seçmen kütüklerinden silinmesini, 2010 seçimlerinde oy kullanma hakkından mahrum bırakılmaları nedeniyle uğradıkları manevi zararlar ve bu başvuruyu yaparken yaptıkları yasal masraflar için yeterli tazminat sağlamak da dahil olmak üzere, telafi etmekle yükümlüdür;
- (b) Genel olarak: Taraf Devlet, gelecekte benzer ihlalleri önlemek için aşağıdakiler de dahil olmak üzere tedbirler almakla yükümlüdür:
- (i) Sözleşme'nin 12. ve 29. maddelerine aykırı oldukları gerekçesiyle, Temel Kanun'un XXIII. maddesinin 6. paragrafının ve Temel Kanun'un Geçiş Hükümleri'nin 26. maddesinin 2. paragrafının yürürlükten kaldırılmasının değerlendirilmesi;
- (ii) Daha fazla desteğe ihtiyaç duyanlar da dahil olmak üzere tüm engellilerin oy kullanma hakkını herhangi bir "kapasite değerlendirmesi" olmaksızın tanıyan ve engellilerin siyasi haklarını kullanabilmeleri için yeterli yardımı ve makul düzenlemeleri sağlayan yasaların çıkarılması;
- (iii) Oy verme prosedürlerinin, tesislerinin ve materyallerinin uygun, erişilebilir ve anlaşılması ve kullanılması kolay olmasını sağlayarak ve gerektiğinde, talepleri üzerine, kendi seçtikleri bir kişi tarafından oy verme konusunda yardım edilmesine izin vererek, Sözleşmenin 29. maddesinin gerektirdiği şekilde, engelli kişilerin diğerleriyle eşit bir şekilde oy verme hakkını desteklemek ve uygulamada garanti altına almak.
11. İhtiyari Protokol'ün 5. maddesi ve Komite usul kurallarının 75. kuralı uyarınca, taraf Devlet altı ay içinde Komite'nin görüş ve tavsiyeleri ışığında alınan önlemlere ilişkin bilgileri de içeren yazılı bir yanıtı Komite'ye sunacaktır.